

PESMA KOJA PUTUJE

U noći decembarskoj
razleže se prastara putnička popevka...
Počuj: njeni su tonovi tako dugi
da ti se čini —
pesma sama putuje.

To kiridžije iz erskog kraja
što prohode selima moravskim menjajući
smolu i luč za žito i so
tugu i stud rasteruju
zapevajući na stari putnički način.

A možda to nisu kiridžije
no se vuci svojim trubama
oglašavaju s bregova?

Nisam siguran.
Čas mi se čini da su vuci
čas opet jasno razaznajem
napev kiridžija drevni.

A možda su vuci pojeli kiridžije i njine
konje
pa sad vuci putuju
i na stari putnički način zapevaju.

ČUK

Noć.
Napev jednostavni ptice čuka
razleže se nad izlivenom vodom.
Ponavlja se u jednakim, dugim
razmacima,
kao da slasno prati pesme svoje zvon.
Sad je dalje, sad bliže...
I uvek novi, grleni ton
sustiže
odjek što se gubi.

Al' što je više slušam
većma me ispunjava podozrenje,
i nad vodama prolećnim
osećam nečije tuđe bdenje.

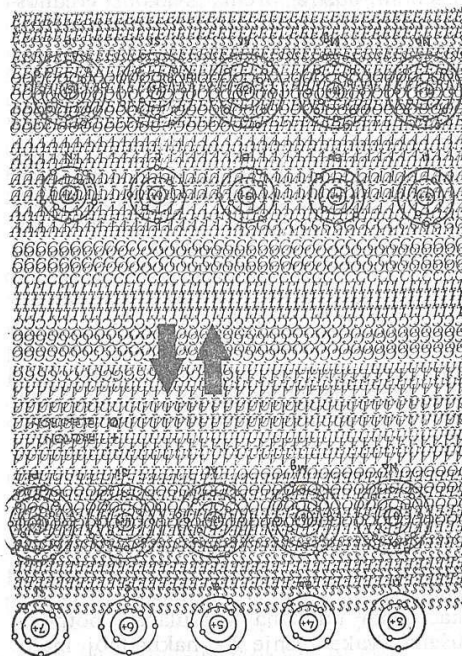
Ko se drugi do Vreme
druži s pticama noćnim?
Ono se potkrada u njinu odsutnu pesmu
i svoje gnezdo gradi u njenom nesnu.

KUĆE U NOĆI

Po bregovima, između voćnjaka,
belasaju se male selske kuće.
Obdan rasute, usamljene,
noću kao da se čudno zблиže.

miodrag stanisavljević

UZALUD DOZIVAŠ

zoltan mađar

Uzalud dozivaš.
Utonule duboko u svoju belinu,
zaštitničku, nepristupnu,
one i ne čuju tvoj glas.

I, zagledaš li bolje u belasanje njihovo,
razumeš da one, zajedno sa spavačima
svojim,
po svu noć nisu tu.
Još s večeri odlete su i sad
brode predelima dalekim, neznanim...
Samo belina njihova, nestvarna, maglena,
u noći, između voćnjaka, bdi.

Budim se prisećajući se dugo
gde sinoć zakonačih.
San mi se razbi, a još je dugo do rasvita.
Kroz prozor vidim
deo nekog nepoznatog sela,

gomilu kuća, česmu kamenu, drveće,
osvetljene prejakom svetiljkom
s mosta nekog koji tu grade.

Kao ostrvo izgubljeno u vaseljenskoj
studi
učini mi se — u času ovom poznom
kad misli smrtonosnu jasnoću dobijaju —
ovaj neznani, neugledni kraj.

Prekriveni tamom, izmaglicom i šumom
reka,
spavaju okolni bregovi
umorni od postojanja svog koje nikud ne
vodi.

U sobama, iza zastrtih prozora,
spavaju ljudi i s njima
onaj čutljivi, nasledeni smisao dana
njih.

A ubogi ovaj kraj
lišen tople, umirujuće tame,
kud gleda, šta čeka?

Skupljajući se u postelji toploj
— u času ovom poznom kad misli
smrtonosnu jasnoću dobijaju —
Ja šapućem: oprost, 'prosti,

al reči se ne odvajaju od suvih usana,
mesto njih samo, po lišću opalom,
čuju se koraci studi: oprost... 'prosti.

LEGENDA

Gledajuć predele ove čudno razbacane
nazreh u njima pesmu nejasnu
o ljubavnicima nekim razdvojenim
koji su toliko požurili jedno drugom,
toliko su se želeli,
da su se predeli između njih, pometeni,
s njima pomešali i isprepleli.

Pa sad vekovima nikako da se odvoje od
njih.
I on grleći je dodiruje njena ramena i
bregove od čvoraka pocrnele
(volim tvoje čvorke veli on),
i ona grleći ga provlači prste i kroz
njegovu kosu i kroz drač
(volim tvoje šiblje šapuće ona).
I ona nekad, tajeći to od njega,
pita da li su jedno do drugog stigli?
I on, ne odajući to njoj, misli:
nije li ta rujna raskoš bobica
gloga i drena
krv njina živicama raspršena?

Ali odgovor ne nalaze.
Jer nikako da se odvoje od predela tih
što su se u njima pomešali i isprepleli.

Prolazili smo kroz moravski kraj
put svraka i prolećnog sumora;
zelenilo bregova, zimom izmučeno,
smešilo nam se setno, umorno.

A na trgovima gradića i varošica
i usput, po drumovima, na raskršćima i
stajalištima

sretala nas i ispraćala
radoznalost onespokojavajuća huda,
meštana tih nalik na čubaste ptice.

To beše kao laka morâ, kao neprekidna
zrika.

Al' zagledaš li se predanije
u te poglede bludeće, znatiželjne,
u to keženje, suludo, uvredljivo,
nazrećeš da zašao si u kraj
beznadno napuštenih, zaboravljenih.

Anđeli, Mihaile, nikad ne nadleću ove
krajeve,

(ne stižu ili ih zaobilaze?)
a pogled gospodnji preko njih rasejano
preleće...

Pa se tu, u toj odsutnosti nebeskoj,
samo stvorenja od đavolove pljuvačke
jate.

NAPUŠTENA KUĆA

Vratih se u kuću staru.
Prvo je: doneti vedro vode s bunara.
Ložim vatru.
Spremam sebi jelo.

Kucanje u prozor:
Sused neki uđe
s opalim laticama šljiva
na kapi i ramenima.
Razgovaramo.
Otišao je.

Grabljama čistim dvorište
(zima je brlog ostavila).
Popravljam vratnice; mislim
na vetrove u mom odsustvu.

I čudno — koliko usamljen čovek
liči na nekog drevnog boga.

2

Na zidu vidim ikonu staru:
Sv. Đorđe ubija aždaju.

Sećam se:
u detinjstvu je bilo mnogo straha.

Prošle su godine.
Smanjila se stara aždaja.

I samo u suzama očiju njenih,
malih i ružnih poput psećih,
ja vidim odražene
povesti strašne godina dolazećih.

miroslav egerić

U PONEKO JUTRO

U poneko jutro, posle sna koji ni
snovi ne bune, čini mi se da život ima
smisla. Verovatno zato što su oblici pred
očima bistriji i tužniji, ni smisao o smrti
nije previše teška, ni dug dan koji do-
lazi sa poznatim ljudima, rečima i pok-
retima ne čini se zamoran i dosadan.

Znam: ta svetlost dolazi od čula, iz
njihove spokojne punoće i samodovolj-
nosti. U istoj meri, znam da se ništa nije
promenilo, no ni to saznanje ne menja
vedrinu i sjaj pokreta, svežinu želje,
raspoloživost volje i misli. Glasovi bliske
prošlosti, mračne nesreće koju osećam
kako huji u samom jezgru bića, slike
jučerašnjeg umora, kad bejah: svejedno
gde će pasti pogled, — sve je to, stižano,
potisnuto nesvesnom voljom čula. — Ži-
vota koji se, verovatno, na taj način bra-
ni od nevidljivog suparnika.

U poneko jutro osećam da ima do-
brote u svetu. Iako, kao oštra granica,
kao dubina na kojoj lebdi taj osećaj, pos-
toji i drugo: da »nema po apotekama ni-
kavog posebnog leka protiv postojanja
— tamo se nalaze jedino sitni lekovi za
kukavne razmetljivce«. Tada mi se čini
da sve stvari, lica, i ljudski činovi imaju
tragove umivenosti, privlačne snage, ljup-
ke jednostavnosti postojanja. Čaša vode
doziva u duhu čiste, izvorske vode de-
tinjstva, dečiji glas pod prozorima kao
da mi kaže: evo me, nastavljam ono što
odrasli zovu nadom. Slučajni hod devo-
jaka, sa mekim ritmom njihovih potpe-
tica, pun je slućenja, neodoljivih veza i
prisnosti života. U takva jutra ja ponovo
vidim vrnjačke lipe u cvetu, zujanje pče-
la u njima, i bele, bleštavo bele, cvetove
bagrema pred roditeljskom kućom.

U poneko jutro — kažem sebi — mo-
gao bih i živeti. Voda mi je još na licu,
mek dodir ubrusa i osećaj gipke, odmorn-
ne životinje kojoj je san prekratio bo-
lest. I tada, svim čulima — korenjem
duše — osećam da je nerazumno i ne-
pristojno biti neko i nešto, da valja ži-
veti, u saglasnosti sa sobom — ali od-
mah, bez odlaganja. Jednostavno. Prih-
vatiti, prigrliti taj talas ljubavi, jutarnje,

za život, tonuti, tonuti u meki pesak pos-
telje, hladiti grlo ledenim strujanjem vo-
de... Biti sav tu, ništa ne čekati. Pustiti
ruke, oči, noge na slobodu, na sve četiri
strane; biti samo biće lucidne želje i
bistrine sveta koji se velikodušno nudi
i pruža, bogatstvom oblika.

U poneko jutro, zaista, život nije če-
kanje života. Tada sam blizu misli o
stvarnim korenima svoje izdržljivosti. Ta-
da, samim listovima srca, znam da nisam
nasamaren od života, i ne brinem nad
pitanjem: je li život haos, slučajnost, za-
kon! Ta sjajna nekorisnost, ta potraga
za pristaništem, ti ljudi koji me gone na
povraćanje, to većito vraćanje na poznate
niskosti i podlosti, kojima se žele domo-
ći neke ništavnosti, — sve to što mi je
pojačavalo stari osećaj nesreće — išče-
zava u poneko jutro.

Izlazim obasjan, miran, kao iz kos-
mičkog kupatila, u susret svemu. I sva-
ka misao koja bi da zatvori svet u meni,
da pokaže kako je bez izlaza i svetla, bez
puta i načina spasenja, otvara se, drugim
krajem, ka dobru i blaženstvu. Noći se
rascvetavaju u jutro, prepuna živosti i
boje; zločina u koristi koje ljudi iz-
vlače iz njihove uzaludnosti; groblja ne
bude više osećaj užasne jeze, već se uka-
zuju kao korisno odabiranje i prosejiva-
nje ljudskih nizova.

U poneka jutro: ja sve to znam tako
jako da se sve duševne sile stapaju u
talas vedrine. Eno: lišće je najveći mud-
rac sveta. Lepljivo, blago, opojno, dodi-
ruje same korene života. Jedan dečaćić
neoprezno prelazi ulicu, kola pred njim
škripi. Smeh ostale dece. Sa one strane
kraljevski spokojne reke kupaju se u
cveću, u svetlu, kajsije, trešnje, bagremo-
vi. Mali vihuri prašine. Duh omanljenos-
ti! Bože, koliko sjaja! Obliven sam osme-
sima drveća, pameću trave, poigravanjem
svetlosti i senki. Ironije, kasne (da li?)
mudrosti...

Daleko svakom ludilu odlučivanja,
svakoj hipnozi konačnosti, tada, ali samo
tada, velika iluzija posvećenja u tajnu
izdržavanja kao da me, sveg, obujima.
Jasnosti, zrelosti, pokreta i pogleda, pe-
nušavo vino života! Ništa se ne može
porediti sa vašim Učenjem. Moje sun-
ce i moja Nada, iznad mora malaksa-
losti, oćavanja, bezglasnog jecanja u noći-
ma koje protiču, javljaju se u jutarnje
časove, u poneka jutro. Da mi pokažu:
kako sa one strane života, kao odloženog
samoubistva, postoji obećanje jednog pla-
vetnila, koje, trajno, nikad neće doći. U
njima spavaju problesci moguće sreće,
ili bar stanja vaznesenosti koja oćarava-
ju oči zamišljenih anđela. Ni svetac, ni
cinik, u poneko jutro, ja osetim kako me
talas probudene vedrine udaljava od ave-
ti rasejanog žaljenja što sam rođen.

Val za valom. Jutra. Poneka jutro.
Blistavi trepeti predanosti. Dušom uro-
njenom u sokove trave, u kolenca drve-
ća, u hujanje želja. Ja sam, tada, u ve-
likom, zvezdanom bratstvu, u duhu čis-
tih šapata brezovog lišća, u kлокotanju
potoka, u glasu izvorske vode. Ali, u po-
neka jutro.

Eto ti, obrati se otac majci.
Sutra je tajna, rekoh za sebe.
Knjiga propovednika, započe Ruben Rubenović...
S tim se ne slažem a priori, otac odmahnu rukom.
Što si ti čudan čovek, iznenadila se majka.
U tužnim očima Rubena Rubenovića zaigra osmeh: Sve biva svima jednako, reče on.

Govorimo o verodostojnosti nekadašnjih šetnji, uzbudio se otac. Kakve veze postoje između sumnje u istinitost nekog događaja i biblijske Knjige propovednika?

Zato što će se svako delo izneti na sud i doznati svaka tajna.

Otac se zagleda u Rubena Rubenovića. Nameravao je da govori, ali je ćutao, krivio usne.

Dakle?, upita majka.

Nismo šetali, priznao je otac.

A njegove priče?

Njegove priče? Čije?

Da budem iskren, reče stari trgovac, meni se čini da sam vas nekad sretao na obali i u blizini groblja. Dečak je upravo počinjao da raste. Sećam se kako je bio nezgrapnan u tvojoj blizini.

Nosio sam njegov maslinastozelen sako, rekoh.

Iz Italije, zagrcnu se otac.

Majka nas iznenadeno pogleda: Znači, šetali ste se?

Nismo odgovarali. Ruben Rubenović se izvini, reče da mora da ide, i dohvati svoj crni šešir širokog oboda. Otac se nespreno rukova s njim, majka takođe, mene pomilova po glavi uskim, suvim dlanom. Kaput mu je bio pohaban, pri krajevima dubokih džepova belela se njegova unutrašnjost. Zastao je pred vratima, visok, pogrbljen. Nekada smo razgovarali o mudrosti, on reče, i onda sam potpuno zaboravio ovo da vam kažem. Nakašljao se, premestio štap iz jedne u drugu ruku:

Kod mudrih, srce je na desnoj strani.

8.

Bilo nam je potrebno više od tri nedelje da se odlučimo. Poduzeli smo, prvo, sva moguća istraživanja. Premerili smo vreme, prostor, staze, učestalost dolaska. Uočili smo ljubavnike koji su se, pod zvezdanim nebom, penjali na sam vrh žičane rakete. Obratili smo pažnju na prosjaka koji je svakog jutra dremao u ljuljašci. Nisu nam smetale ni veverice, razigrane na ovalnoj betonskoj ploči. Došli smo, tako, 5. oktobra u 23 i 15. Ja sam napravio nevest zamak u pesku; otac se provlačio kroz pravougaone lavirinte. Desetak minuta proveli smo zajedno iznad sveta, na uzvišenoj drvenoj platformi. Otac se malo ljuljao a zatim smo prišli klackalici. Pod bledom svetlošću meseca, crkveni zvonik je pokazivao 23 i 42. Nisam više siguran ko je prvi ubrao ritam zamaha. Nekad me u snu zbole butine od snage odraza; drugi put vidim pocrvenelo lice mog oca, čujem njegov glasan urlik, naočari klize sa povijenog nosa, on se odvaja sa drugog kraja poluge i lagano, podižući ruke i zabacujući glavu, uzleće u noć, u kosmos. Ja trčim, dišem, budim se, zatičem sebe u ludoj trci po zemunskim ulicama, dok moj otac zastaje, spušta se na Mesec kao neka moćna mašina, i odmah leže, tone u san. U dnu betonskog oslonca razbijena stakla njegovih naočara (dioptrije —1,75 i —2,25) odslikavaju neobičniju sliku sveta, gde se, bez reda i svrhe, smenjuju prirodne i veštačke katastrofe: zemljotresi, devalvacija, ratovi i starost, kojima se mi nikada nismo uspeali da suprotstavimo. Do tada, moj otac je već uspeo da pronađe novi »Ghetaldus«, novi rožnati ram, i stoji tako, ne: usamljen, već: izdvojen, u sredini glavne ulice, a sa obe strane, između redova obnovljenih kuća, sve brže i brže se udaljavaju sočiva kamere, to on nestaje, tone u žiži beskonačnog, gubi se ispod masivnih slova čije je značenje nedvosmisleno, kao i njihova crna boja:

THE END

9.

Ali, to nije pravi kraj; dapače. Mi smo suočeni sa obiljem sasvim novih slika, ispunjeni smo polutonovima još nenapisane muzike. Predajemo se, uz nejasni osmeh, umirujućem dodiru naleta asocijacija. Oslušujemo vreme.

Jer putevi bekstva su mnogobrojni i nepotpuno istraženi.

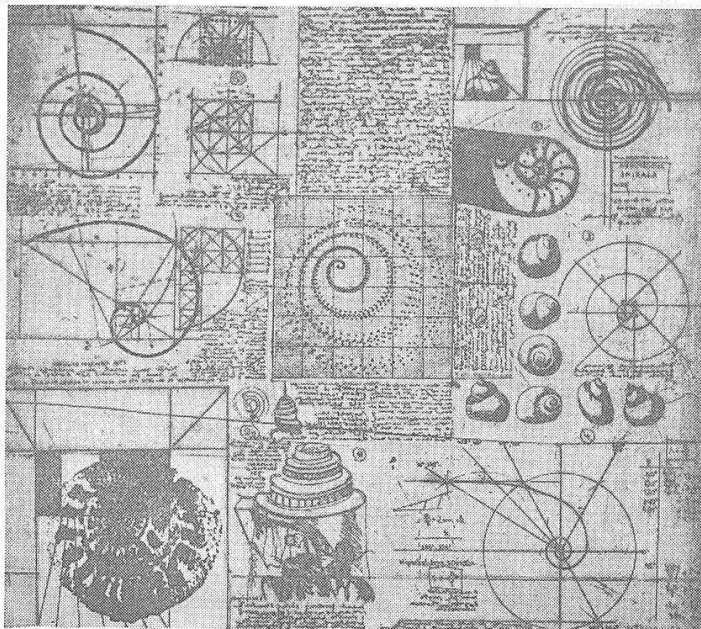
Kao ona Lucijina rečenica izgovorena između drvoreda lipa, pred kojom su nestali zabrani, zone ograničenog kretanja, i ukazale se neispitane površine, talasasti svetovi, dimenzije dimenzija.

— Osećam klaustrofobiju na Zemlji, rekla je Lucija.

I legosmo na leđa. U travu. Da gledamo zvezde.

krstivoje ilić

nestani najzad

bogdan borčić

NESTANI NAJZAD

Sve je u premnogom. I sve novim slutnjama diše. Ostavljen grozd na grani polako se preobražava u jesen. A ovi dani bivaju jednom bića. Kad podeš, stani

pod trem nebesa: sa zvezda grlice mlade objasniče ti svaki bol. Niko te tražiti neće do kraja doba. Do vetrova u kojim skladne borave žene. Tek onda, premetni se u veće

čulo. O, to su promene. (Nepoznati oblici tela!) Ali vani, pre oslobođenog sna, zaista premnogo disanja ima. Tako prihvati kob što te sa bogom porede, i nestani najzad niz ova prostranstva vrela.

ORFEJEVO ČUTANJE

Kao predivni slavuj kad se brani od arije nebesa Pa u zatvorenom uhu zvezde obnavlja mir večni za nas, tako i Orfej čutanjem uzvikuje — je s a m mrtvav! O, neka se noć preokrene u tamne reči.

Njegov izlazak niko nije umeo da opeva. Jer frula beše blaga. Ipak, predeli se prisno vezaše za zveri koje još pamte božanski glas onog što u otvorena čula ženki usadi drhtanje puno greha, pa se, u razbludnoj meri,

odražava na svet kojim hode. Za mirni ulazak njihovih senki u pesmu, nije dovoljna zagonetnost vode nad kojom pamte zaostali lik. O, tu se ljubavi znak zaista odmerava. Tako su nam, iznenada, prošlosti srodne.

Ali njega ne muči iskustvo dalekih doba. Ni kiše koje pamte bolne časove sveta. Plakanje mu je suzdržan dar (Čudno, za druge to je nagon kojim i drveće uzajamno diše i tako obnavlja tišinu, dok se ne probude ptica i tvar!).

I on ne kudi svet. Odsustvo pesme čini da mu gluva bude noć iza života. Tamo, svi ćemo sresti stvarni glas mrtvih pevača. (O, i svoj osećam napor!) A kad se surva u ponor poslednja reč, nailazi čutanja bolni čas.

ljanju. Ovo glagolsko vreme nalazi se upotrebljeno jedino u različitim vrstama predskazivanja i ono je uvek potpomognuto opisom ostvarenja predskazivane radnje. Većina događaja u *Odiseji* nalaze se, tako ispričani dva ili više puta (budući da je povratak Ulisa bio predskazan mnogo više nego dva puta). Ali ove dve priče o istim događajima ne nalaze se u istom planu; one su postavljene jedna prema drugoj, unutar ove besede koja je *Odiseja* kao beseda prema stvarnosti. Futur, u stvari, izgleda da ulazi u značajnu suprotnost sa svim drugim glagolskim vremenima, čiji su termini odsustvo i prisustvo stvarnosti, ne-besede. Samo futur postoji jedino unutar besede; sadašnjost i prošlost odnose se na radnju koja nije beseda sama.

Možemo da istaknemo više pododeljaka unutar proročkog futura, najpre sa tačke gledišta stanja ili držanja subjekta iskazivanja. Katkad, bogovi su oni koji govore u futur; ovaj futur tada nije pretpostavka, nego sigurnost, ono što on namerava — ostvariće se. Tako je i sa Kirkom, ili Kalipsom, ili Atenom koje predskazuju Ulisu šta će mu se dogoditi. Pored tog božanskog futura, postoji ljudski vidoviti futur: ljudi koji pokušavaju da čitaju znake koje im šalju bogovi. Tako, proleće orao: Helena ustaje i govori: »Evo kakvo je proročanstvo koje neki bog uliva u moje srce i koje će se ispuniti... Uliis će se vratiti kući da se osveti...« Mnogobrojna druga ljudska tumačenja božanskih znakova nalaze se raštrkana po *Odiseji*. Konačno, ponekad su ljudi oni koji zamišljaju svoju budućnost; tako Uliis, u početku 19. pevanja, zamišlja do najmanjih pojedinosti prizor koji će malo posle da usledi. Ovde, isto tako, spadaju izvesne zapovedničke reči.

Predskazivanja bogova, proročanstva božanstava, snovanja ljudi: sve se ostvaruje, sve se pokazuje opravdanim. Proročki futur ne može da bude lažan. Postoji, međutim, slučaj u kojem se dešava ova nemoguća kombinacija: Uliis koji sreće Telemaha ili Penelopu u Itaci, predskazuje da će se Uliis vratiti u rodnu zemlju i videti svoje. Futur ne može biti lažan ako je ono što on predskazuje istinito — već postalo istinito.

Druga gama pododeljaka ponuđena nam je prema odnosima sa instancom besede. Futur koji će se ostvariti u toku sledećih stranica samo je jedan od ovih tipova: nazovimo ga prospektivni futur. Pored njega postoji i retrospektivni futur; to je slučaj kada nam pripovedaju događaj ne propustivši da podsete da je on zaista bio unapred predviđen. Tako Kiklop, saznajući da je ime njegova krvnika Uliis: »Ah! Bedo! Vidim kako se ostvaruju proročanstva našega starog božanstva!... Zaista mi je bilo predskazano šta će mi se dogoditi i da ću, od ruku Uliisovih, da budem oslepljen...« Tako Alkinjoj, videći svoje brodove kako plove ispred njegova sopstvena grada: »Ah! Bedo! Vidi kako se ostvaruju proročanstva iz davnog vremena moga oca« itd. — Svaki ne-diskurzivan događaj samo je ostvarenje besede, stvarnost je samo ostvarenje.

Ova sigurnost u ispunjenje predskazanih događaja duboko pogađa pojam zapleta *Odiseja* ne sadržava nikakvo iznenađenje; sve je unapred rečeno; i sve što je rečeno dešava se. Ovo je ponovo dovodi u osnovnu suprotnost sa kasnijim pripovestima, u kojima zaplet igra mnogo važniju ulogu, i u kojima nikada ne znamo šta će se desiti. U *Odiseji*, ne samo da to znamo, nego nam se to govori sa ravnodušnošću. Tako, povodom Antinoja: »On je taj, prvi, koji bi okusio strele poslate rukom uzvišenoga Uliisa« itd. Ova rečenica, koja se javlja u besedi pripovedača, biće nezamisliva u novijem romanu. Ako nastavljam da nazivamo zapletom nit praćenu događajima unutar pripovesti, to je samo zbog lakoće: šta imaju zajedničko zaplet uzročnosti na koji smo se navikli i onaj zaplet predskazivanja koji je svojstven *Odiseji*?

Preveli sa francuskog
GORDANA STOJKOVIĆ-BADNJAREVIĆ
ALEKSANDAR BADNJAREVIĆ

JOVAN ZIVLAK

SVEČANI OBED

IZLAZAK IZ GRADA

Modri jezik
Izlazi iz grada
Ni vodom
Ni kopnom
Ni nebom
Ti gledaš
Kako kao posuknuli
Plamen iza kuće
Zvoni
Taj metež
U lukavstvu sklopljen

Ne sećaš se
Dok rezbariš slovo
Užarenog hleba
Reči nagle
Jezero (jezero)
Ne spominji
Već klonuli govor
Plimu uništenja
Pomisli
Zmajeva krv pade
Na rame trske

Vidiš li
Objavljuju
Već
Tvoje pomirenje
Slovo koje
Iznenađenim sečivom

Hitaš u haotičnu lokvu
Ti komadaš zastor
(Da li crtež) senku
Da iznad jasnog oka
Ne snivaš
Tišinu

Sad vazduh
Prolazi kroz vene
Ti nećeš znati
Nesmotrenu bajku
Pokaži lice
Vatru
Besprekornim čekićem
Raznose ti mošnje
Seti se
Da tvoja braća
Tumaraju dobom

Pred zvonom si
Prerezana grla
Mudrosti pustoline
Na putu je objavljenje
Pamtiš li
Kako se
Znak doba

Kao sečivo
Provlači
Kroz truplo

Otvaraš jezik
U zbijenom polju
Ti govoriš
Dok senka
Nemog stabla krvari

SVEČANI OBED

Otvaraš
Zemljani prozor
Prozor
Što pritiska
Oko grada

Zasuto oko
Smešnu priču

Polaziš
Usud bojovnika
Dok ratne kosti
San pisma pokriva

Tamo
Kud smerаш
Svet je visok
Srce mu otvaraš
Da san tvoj ne prespava

Kvadar precrtavaš
Liniju
Okno ispunjeno
Buku proročku
Zatim
Oštriš jezik
Na tocilu sveta

Podmećeš
Vratilo nejakim
Tražiš
Mišice metala
Ispunjavaš zavet
Dat onima
Što sanjaju milosrđe

Onda pevaš
U drugoj šumi
Bakarnu žicu
Provlačiš
Kroz teme
Pamtiš taj pejzaž
Kao tuđu senku

Šta je sa delom
Šta je sa tamom
Evo svetlog doba
Pravednika koji misli
Plod pod glavom
Taj znak
Nosiš
Među udovima

Svečan je obed
Dok zaposeđaš
Sofru
Nikog nema
Da te posadi
Na pravo mesto
Ogrnut plahom
Pod daskom dana
Ti naduven pevaš

milenko fržović

VRELA POSUDA TAME

NAŠ GOVOR PRESTAJE

Uviremo
U ružičasto podne
Pamtimo noć
Metalno stopalo mraka
Na čelu

Izvirujemo
Iz svetlosnog žbuna
Opasuje nas
Pev
Kojeg zračimo
U anđele
Izobraženi

Na pejzaž
Stavljam
Zlatni pokrov nežnosti
Sa osmehom
Zborimo
Pred kraj putovanja

Upija nas
Rešeto smiraja
Naš govor
Prestaje
U tankom času
Prisutnosti

NOĆ POD VODOM

Ulazimo
U grad popaljen
Iz opuštenog cveta
Izbija
Nabrekla tišina

Noć pristaje
Za nama
Dok razastiremo korake
Po pepelu

Znamo za
Uplašene zvezde
Za boju
Drevnog neba

U nama
Možda još odjekuje
Srebrni hod
Svirale
Taj znak
Odlutalog svetla

Ukopava nas
Bolest
Zamišljamo kuće
Vidimo

Taj obećani
Veo
U zatvorenoj sobi
Uspavljujemo
Svečani ik deteta

PLAŠT

Govorimo
To klas uranja
U ranu

Umara nas
Kretanje
Ispijeni slutimo
Vođu
Plavičastu slast
Na usni

Pod oklop
Usnuća
Mami nas
Visoka postelja
Tek
Obična ruka
Sutona
Na zenicu sleće
Tražimo
Svetlost po najavljenom oružju
A prepoznajemo
Noć nasmešenu

Oslušujemo
Telo prepušteno
Teskobi

Osećamo
Hladnoću predela
Po tlu
Raspoređenu krv
Ptice

Svoj modri krik
Vajamo
Pod izbrisanim
Nebom

NOSIMO NAPUKLE ARTERIJE

Gle pitomog
Drveća
Ruke koja raznežuje
Prisebnu oštricu
Mečave

Sputani
Zaboravljamo svoja imena
Vid gubimo
U opni sunovraćenog
Sunca

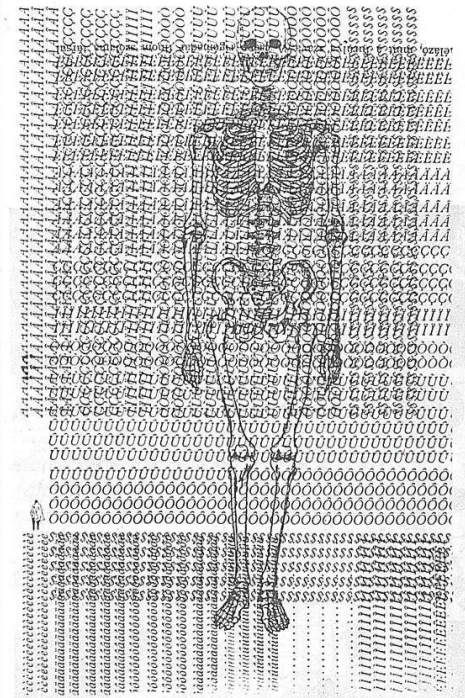
Snivamo svetlost
Više ne opažamo
Strpljenje
Uokvirenog belutka

Udišemo suton
Sa sobom
Nosimo
Napukle arterije
Glasove
U zebnji

Nestajemo
Bez pitanja
Naš prah
Čuti
U krošnji zavičaja
U vreloj posudi
Tame

milan todorov

S PREDU MIŠLJAJEM

zoltan madar

poštenje se ne može ničim kupiti, ali se može dobro prodati.

udri ga na muke, mora — začutati!

lako ćemo za konje, imamo li jahače za trku?

daleko sam dogurao. do duvara!

dželat pruža ruke kad hoće da zadavi.

hvatao se za alajbegovu slamu — i isplivao na površinu!

iza zavese — kulise!

pucnjevi u prazno, najviše nas pogađaju!

gu. Da bih bio jasniji, navešću ti iz **Gorskog vijenca** mjesto o kojem se radi. Riječ je o stihovima koje izgovara Obrad na Skupštini uoči Trojičina dana, na Lovčenu:

Viđeste li čudo i znamenje,
Kâ se dvije munje prekrstiše?
Jedna sinu od Koma k Lovčenu,
Druga sinu od Skadra k Ostrogu,
Krst od ognja živa napraviše.
Oh, divan ti bješe pogledati,
U svijet ga još nije takvoga
Ni ko čuo niti ko vidio!¹⁾

Znači, ja sam prvi pridao važnost tome gdje su se ukrstile te dvije, pjesnički izrečene munje, i prvi se sjetio da pristupim mjerjenjima u svrhu pronalazjenja centra tog gorostasnog krsta. Sasvim je jasno da se poetsko značenje pomenutih stihova zna, ali ja sam želio saznati i tu, da se skromno izrazim, tehničku stranu, mjesto stvarnog ukrštanja munja. Prispio sam u centar krsta devetog januara hiljadu devet stotina sedamdesete godine, i odatle, iz kuće Stojana Brajovića, čija je kćerka nadljepšala sve djevojke koje sam u životu susretao, razaslao sam nekoliko pisama, među kojima i pismo Njegoševu muzeju i Centralnoj narodnoj biblioteci u Cetinju, Istorijskom institutu u Titogradu, kao i nekoliko privatna. Iako sa naučne strane svega jedna rečenica, ipak je to nov doprinos komentaru **Gorskog vijenca**, jer sam prvi saznao tačku ukrštanja munja. Mali prilog razumijevanju Njegoševa pjesništva, saopšten baš iz centra tog kolosalnog i simboličnog krsta. Znam, ti ćeš se možda zapitati: je li imalo smisla dizati toliku galamu oko nečega što je, na koncu, ipak sitnica. Ali, pored onih na kojima se drži svijet, zar i minijaturne istine nemaju pravo na očekivani „obrok“ ljudske zainteresovanosti? Uostalom, sve su krupnice, sve glavne istine, otkrivene prije nego što sam se i rodio, barem ja tako mislim. Drugi su prije mene stigli na sva mjesta gdje je bilo vrijedno da se stigne. Ali, ipak! Čovjek bi presvisnuo od žalosti kad bi bio primoran da se pomiri s time da je sve zauvijek protumačeno. Ako ništa, preostaje nam da sami izmišljamo mjesta na koja želimo stići prvi. Ja sam prvi pronašao tačku gdje su se ukrstile munje iz „Gorskog vijenca“. Nije li to kao da sam lično ja stvorio novo mjesto na Zemlji? Proširio našu planetu? Znam i sam da moje otkriće ne spada u epohalna, ali ga je i te kako vrijedno uočiti! Jer se i meni pružila prilika da dođem na mjesto gdje niko prije mene nije boravio, ili bar ne na ovaj način. Nemoguće je pronaći prave riječi — uostalom ja sam prije svega istoričar — za uzbuđenje koje sam doživio kad sam se obreo u centru krsta koji je preporodilački i očistilački prekrstio čitavu Crnu Goru u vrijeme kad su Sloveni na Balkanu listom robovali. Kao da su i meteorološke pojave odobravale i podupirale nakanu Vladike Danila da ponovo pokrsti Crnu Goru...

Ali to nije sve što sam imao da ti kažem. Od onomad me u navratima uznemirava pomisao da Šuma Bećirovića možda i nije mjesto gdje su se prekrstile munje iz **Gorskog vijenca**. I više od toga. Počeo sam pomalo vjerovati da uopšte nije moguće tačno odrediti to mjesto. Sasvim slučajno, saznao sam od profesora Šebeka, matematičara, da prava linija u prirodi ne postoji, da je to konvencija ljudskog uma. Zavrtljalo mi se u glavi! Pa ja sam,

po bogu, zapostavio u svojem poduhvatu prirodne osobine munje. Prevideo sam da munja nikada nije prava linija! A pravom linijom sam naivno operisao u toku cijelog mog proračunavanja. Ispada da tačka gdje su se presjekle munje može biti kilometrima udaljena od mjesta za koje sam toliko bio siguran da je pravo. Na koncu, izlazi da se nikako i ne može odrediti to mjesto, i da se o tome može samo nagađati. Počeo sam da korim sebe što sam kao osnovac preneglio i eminentnim naučnim ustanovama — poslao podatak za koji sam naivno vjerovao da je istinit i konačan. Nikada nisam snažnije osjetio koliko je teško pronalaziti istinu u ovom svijetu gdje se čak ni dvije munje ne prekrštaju kako čovjeku odgovara i gdje je očekivao. Ali se tješim time što je moj pokušaj, da se tako izrazim pionirski. Možda i nijesam otkrio pravo mjesto i možda supranaturalni doživljaj koji mi je to mjesto omogućilo nije imao pravu podlogu, ali će jednog dana i takve, nemoguće stvari nekome poći za rukom. Toliko daleko ide moja vjera u napredak nauke, u istrajnost nekoristoljubive ljudske radoznalosti! Siguran sam da će u budućnosti biti moguće otkriti centar krsta za koji matematičar Šebek reče da nije nikada ni postojao. Zato neka živi Budućnost!
Petar Rudić, odani ljubitelj tvog talenta.

1. Đavao, koji je, ako je vjerovati Danteovim riječima, logičar po struci, vječito me podbada na fusnote, uvjeravajući me sa zmijskim smiješkom kako zdravog smisla nikad nije naodmet u jednom proznom književnom sastavu. Znam da u fusnotama, umjetnički gledano, ima nešto načelno nezdravo: opazio sam da uglavnom nastaju iz poriva sličnog zagonetnoj sili koja ubojicu vraća na mjesto zločina. U svakom slučaju, zabilješka što će uslijediti nastala je naknadno i nikakve unutarnje veze nema sa spisom o Petru Rudiću. Niti je treba razumjeti kao esejistički teg bačen na tas umjetničke uzbuđenosti moje priče.

U priči sam nastojao da izbjegnem slap fakata koji bi stvarnije ambijentalni, u pozitivističkom smislu, sudbinu junaka. Žiške sjećanja iz djetinjstva, u književnosti poslije Frojda gotovo obavezne, visina junakova čela, omiljene mu uzrečice, broj naučnih i književnih sočinjenja, i broj djece koja su mu do danas izašla iz štampe, njegov stav prema smrti i nesmrti — svekolike činjenice takvog reda sam eliminisao epistolarnom formom, jer je nevjerojatno da će junak u pismu upućenom svom odličnom prijatelju sa kojim se godinama poznaje napisati otprilike ovo: »Ja sam Petar Rudić, Njegoš mi je oznaka za posljednji smisao stvari, a napravio sam troje djece.« Izbjegavajući da išta objašnjavam, trebalo je da jedan ljudski postupak, iskinut iz mentalnog konteksta kojim je omogućen, zagonetno zalebdi u svijesti čitaoca, kao suklaj iracionalnog, kao suluda neandertalska grimasa ljudske težnje ka apsolutnom. I trebalo je da priča bude dokument o tome kako prava pripovijest o Petru Rudiću nikad nije napisana. Kao svjedočanstvo da od obećanog djela nema ništa.

Docije, učinilo mi se premodernim, a time i pomalo starinskim u egzorcističkom smislu riječi, ovo otimanje kompasa iz ruku čitačevih, ovaj romantični ukus za tajanstveno, ova potreba za **nesporazumom**, koja savremenu avanturu čitanja pretvara u neku vrstu ženidbe sa preprekama! Današnji pisac, sklon sam vjerovati, esejist je po prevashodstvu. Zloglasnom »slikanju« života odavno je okrenuo stražnjicu i oboružan sa sijaset pinceta, pipeta, skalpela, uvećala, spustio se u oblast metaperceptivnog, sišao do »novih čestica« — da se poslužim terminom atomske fizike. Bombardujući alfa zracima inteligencije materiju što se zove unutarnjim svijetom — tih navodno žilavih ljudi — pisac je oslobodio fotone sudbine. A riječ sudbina, danas, kada je lišena vrhunarnog pijetlovog pera za kolbukom, oznaka je za alogične, a možda i slučajne lomove u zglobovima ljudskog opstanka.

Petar Rudić je monoman, to sam htio naknadno kazati. Njegov je intimni svijet isključio iz ležišta normalnosti: uslijed suviše naglog i strasnog trzaja ka najvišoj vrijednosti. U njegovoj slici svijeta Njegoš je metafora za prarazlog stvari, teleoioški fokus svega. Sudbina mu se, zbog prejakog gravitacionog djelovanja »njegošobitka«, iskosila poput tornja u Pizi.

krešimir šego

GLASOVI

POTAMNJENJE

*Dok predmeti utonuli u bezglasje ističu
iz oblika
nestajemo u crvotočnoj svjetlosti vlasti-
tih lica*

*i neprepoznatljivi već
ispružamo ruke na darivanje
u glasovima kušajući pronaći zvuke
rodbinstva*

*nad nama obale sklopljene
(ah lijepa urna)*

*osluškuju poniranje neistecivom
maticom —*

*odronjavanje tijela
u pijesak*

u dno proticanja

SUDBINA KRUHOPROGNANIKA

*U naše predjele zmiye ulaze —
naša lica —
svetkovine u prolazu
rda nagrizu*

u vlastite urne

tijela se

pretvaraju

a glasovi —

vjesnici zle kobi

*jedan po jedan padaju u prašinu
ostavljajući rastvoreno korito grla
u nebo zariveno*

Možemo li se dozvati

o možemo li se prepoznati

u bijela nam čela dok smrt zaranja —

rascijepljeni jezici otrovnica

*iz prstiju
izrastaju*

SEĆANJE NA MILANA JURKOVIĆA

Rana jesen je tada, pre desetok godina, bila suva i smeđa, sunce se poput vode razlivalo ulicama, umivalo nas. Milan Jurković je bio pedantno obučen, u tamnoplavo odelo, s mašnom, s brižljivo začesljanom kosom; njegov profil, tvrd, stegnut, oštro se ocrtavao u vazduhu. Koračali smo, on je govorio, voleo je tada, još uvek, da priča. Studiraćemo književnost. U njegovoj velikoj sobi, u Radničkoj ulici, jedar dah zrelog oktobra majao je zavesu na prozoru. Njeno prozirno krilo doticalo nam je obraze meko i belo: piscaćemo, možda priče, možda pesme, svakako ćemo pisati nešto, bilo šta, ali sve od reči čistih i zračnih, bez bola. Ni slutili nismo da ćemo morati da pišemo o sebi, i to ne zarad literature, nego spasavajući se. I da će nam reći biti tavnne i prozule, mucave zbog stida ispovedanja, — nismo znali. A da smo, ma i za tren, bar delićem sumnje i nespokoja to tada nazreli, hitro bismo se, verujem, iskrali iz sobe i razgovora i krenuli preko mosta, ka livadama i dunavskim trsticima, čutke.

Ubrzo se on izgubio sa predavanja, za uvek. A, nakon duga vremena, pojavljuje se iznenada u Redakciji Indeksa, donosi priču, Sedimo nad prvim fragmentom o Fedoru. Reći su hladne i suve, rečenice duge, preduge, a bez unutrašnjeg zamaha: sustaju, lome se, osipaju, nikako da stignu do svoga kraja, izbavljenja; liče na putnika koji malaksava već od same pomisli da mora putovati dugo i bez izvesnosti. Počinjem, onda, da »retuširam« rukopis, a vidim — njega to ne interesuje. Treba li, možda, negde više ubedljivosti u iskazu, ima li tačnije reči, treba li ovdje zarez, tamo odsečniji zvuk, — sve to njega ne zanima. Sedi čutke, nekako uvučen u ramena, stisnut, zgrčen, i uporno gleda, mimo svog rukopisa, ni u šta.

Shvatam, ledno otrežnjen, uplašen, da tih nekoliko listova proze neće i ne mogu da budu nekakva beletristika, jer jesu, odsudno, ispovest. Htedoh da zaustim: strašno je to što nisi izmišljao. Ali, pogledam ga, odsutnog, pa prilazim, bez reči, prozoru i zurim u krošnje u Vase Stajića ulici: jedino je dobro, jedino je bezbolno biti pisac priča koje nisi živeo.

Okrećem se, posle, k njemu, još uvek s nadom: možda mi se sve to samo pričinilo, možda će, ipak, sasvim iznenada, a sa iskrenom znatiželjom zapitati da li je neko od zajedničkih nam poznanika negde nešto objavio, jesu li književne večeri zanimljive, ima li dobrih novih knjiga za guste sate čitanja, od kojih će nam, u noći i nesanicu, svitati. Ali, on ustaje, mrmlija pozdrav, odlazi. Ne pita čak ni kada će izići broj u kojem će biti njegova priča.

I nigde ga, potom, nema: ni u redakciji, ni u bioskopima, ni u pozorištu, ni u Dunavskom parku u večeri šumne i rumene od zuja leta i devojačkih glasova.

Prođu meseci i meseci, pa tek onda iskrsne s novim fragmentom o Fedoru. A Fedor mu još samotniji. Smrknut, gluv, oguglao, besciljno korača nekakvim pustim ulicama, a sat je pozan, noćni. I nijednu rečenicu, makar izmišljenu, da mu Fedor, tako, u priči, kaže nekom čoveku, makar i izmišljenom.

Onda, opet, prođu meseci, godina, pa iznenada Jurković navratu u Polja, s rukopisom. I, ponovo, vidi se: priča nije važna. Sedi malo, pričamo, izgovaramo neke šuplje reči, a i one nam se ne dodiruju, ne prožimaju međusobno u vazduhu. On ili više ne zna ili misli da je uzalud da priča. A ja nikako ga smognem i za njega i za sebe hrabrosti da bih ga upitao: kako si, kako živiš? On polazi, tek na vratima se osvrće i, uzgred, više umesto pozdrava, a ne stoga što mu je do svoga rukopisa stalo, dodaje: ti tu ispravi gde šta treba.

Ponekad poneki glas o njemu: u Šidu je, izgleda da piše nešto obimnije. A, potom, uskršava iz jedne jutarnje ledne januarske vejavice, bez ikakva rukopisa, u sakou, drhtavih ramena, s rukama zimogrozno zarivenim u džepove. Ne, neće da seda, ni kafa mu se ne pije, uopšte neće da se zadržava; došao je tek da mu učinim malu uslugu. Ona je ništavna, a njemu nelagodno. Objasnjavam mu da je to sitnica i da nema razloga njegovoj nelagodnosti, a njemu, vidim, još nelagodnije. Glava mu pognuta, lice tavno, glas napuknut.

Pojavljuje se tek uleto. Iscrpljen, ali s izvesnom bođinom u glasu. Gleda kroz prozor, preko grada, u visoko nebo nad Klisom. Kaže da je počeo da radi na jednom dužem tekstu o Savi Sumanoviću. Hteo bi, kad dovrši, da mi ga pošalje, da ga, eto tako, pogledam... Mislim: bilo bi divno kad bi mi u iz pera potekle neke pune, guste reči, toliko jake da se on može, bezbedno, spsavajući se, osloniti na njih.

Ne šalje rukopis, ne javlja se.

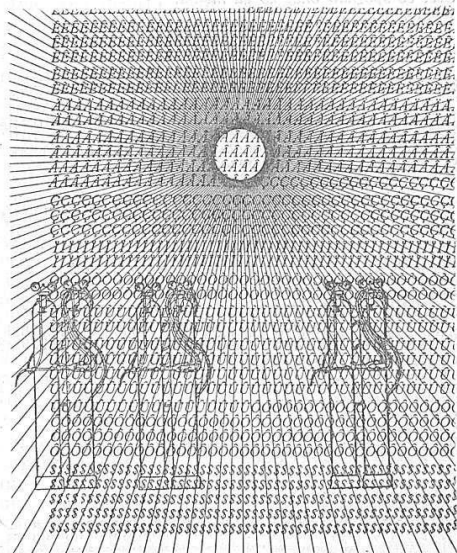
Stiže, najzad, jedno pismo. Ne pominje tekst o Sumanoviću, nego neki drugi, koji će poslati, uskoro. A, uskoro, ne čitam najavljeni tekst, nego, u novinama, vest o njegovoj smrti.

Nakon njega, njegova knjiga. Na koricama je svetac koga pominju nekoliko mu rukopisa, a svečeva kosa, mimo običaja, čudnom zabunom, plava, kao pripovedačeva. I iz Šida izranja jedna sveska velikog formata, na kocke, crvenkastih korica, s naslovom ispisanom na engleskom: Vreme u bolnici. Vreme Priče o Gavrilu, novog fragmenta o Fedoru, Smrti gospođe Nešković, Jutarnjeg monologa, doba Eseja o susretu (priče o Emiliji), Eseja o zmiji i onog o Marselu Prustu... Jedino Jutarnji monolog, hvatan sa usana bolesnog dečaka, zabeležen je pisanim slovima, u groznici brzine i drhtave ruke. A sve ostalo »štampanim«, velikim, udesno ukošenim, čvrsto, grčevito ujednačenim. I uvek pisanim na desnoj stranici. Levu je ostavljao praznu, da bi, došavši do kraja, okrenuo svesku naopačke, i ispisao, od kraja ka početku, i najveći deo onih praznih, sada desnih stranica. A kažu: na izmaku snaga, pred smrt, noćima, kroz kiše, lunjao je šidskim sokacima s tom desnom rukom izdignutom u visinu lakti i malo isturenom napred, kao da je njome mrak opipavao i od nečega se branio. Na tu desnu ruku koja je umela da piše, na taj rukopis pisan na desnim stranicama i udesno ukošen, on se upirao kao na jedini, koliko-toliko čvrsto oslonac svoga života. Da je verovao više u svoje rukopise, u razlog da valja pisati ne samo zarad sebe, nego i za druge, možda bi i taj oslonac bio snažniji, možda bi ga održao.

U nekoliko pričama, naizgled bez krupnog povoda, Jurkovićeve rečenice tako čežljivo iščekuju, izgledaju, prizivaju sneg. Vapiju da on »grune«, da se »oburva«. Da je sneg češće padao, makar samo u njegovim pričama, — da li bi prekrilo oštre ivice sveta koje ranjavaju vid, da li bi mu ispod njega bilo toplo i bezbolno, kao ispod majčina dlana?

Evo sad, dok ovo pišem, u noći, najzad sneg pada, ali dockan, sasvim dockan.

CRNO VOĆE

zoltan mađar

PUTNIK

Drumovima kuda minuše vojske
Kroz mlade vetrove prođe
Samac putnik i zvezda slična njegovoj
tami,

On skriva tajni romor nad gorama
On nosi vesti i nekome peva:
Otvoriće se njemu one jedine dveri...
Al Ona što posta vatra i smisao
Dobro skrivaše zlato,
Onaj što nesta sa zadnjim snegovima
Poučio nas, lepšoj od svoje, istini.

KRAJ LETA

Od svega
Što jasnost svoju oponaša
Osta muzika noći u cvet zaključana,
Prah naše žizni
Putevima rasut, vid naš
S one strane zveri.
Godine strpljivošću sabirane
U sferi oblik nara, u crno voće,
Naša pesma u vertikalnu sigurnost:
Ko da se visinom pad ublažuje.
Ostaše samo stope po žalima
Jedini svedoci tuđe smrti
I rođenja.